

OBRAZY
ZE ŽIVOTA SLOVENSKÉHO

DOMÁCÍ ŽIVOT

Ačkoliv ve městech pomalu již mizí starootcovské obyčeje, nacházejí se nicméně v slovenských krajích města, kde se dosud zachoval starý mrav. V takovém starosvětském domě nepanuje v ničem ona lichá ukázkost a nádhera nynější módy, ale bohatost při jednoduchosti a důkladnost ve všem a všude. — Ve velikých světlících vidět nábytek starodávné formy, skříně, lády s těžkým kováním — široké lože zastřené, lípové stoly s *podstolinami* (trnožemi), vycpané sesle s vysokými lenochy a opěradly — almárky se zelenými záclonkami, za nimiž vidět knihy československé a latinské a podobných více. To vše ze dřeva jasanového aneb dubového, pěkně vykládané — a jako na věčnost dělané. — V největší izbě, kde se pracuje a jí, nesmí chyběti *kozub*, při němž rád sedí, fajčí a s přáteli si porozpráví pán i sedlák. — Jako nábytek léta letoucí potrvati musí a se nemění, tak i oděv, zčásti doma robený, zčásti za drahé peníze koupený, šitý dle národního kroje, nemění se každým novým měsícem, jak to žádá nynější svět. — V dlouhých zimních večerech viděti domácí dcerky seděti pod přeslicemi a přísti na vřetánko aneb za krosnem (stavem) tenounké plátno tkáti, i závodí mezi sebou, která nejvíc příze napřede, která větší kus plátna utká. — V létě zabývají se dohlížením při gazdovstvu, vařením, šitím a vyšíváním, pletením krajek, pěstováním v zahradách květin a ovociny. — Tomu všemu naučí se děvčata doma při matce, — neboť není tam dosud v módě posílati děvčata do ústavu — a že by muselo znát děvče, aby se zalíbilo, francouzsky hovořit, fortepiano hrát, zpívat jako divadelní zpěvačka, tančit jako první tanečnice. I bez těch parád jsou děvčata vážena

a moudrý šuhaj rád si vezme dceru ze zachovalé takové rodiny, neboť se obyčejně potvrzuje přísloví: „Jaké dřevo — taký klín, jaký otec — taký syn, jaká matka — taká Katka!“ A kdyby i zpanštilé, *maľované* takové děvče bohaté bylo, myslí si šuhaj: „Načo mi, načo, tvoje role, lúky, keď něvedia robiť tvoje biele ruky!“ Synky ale, mladé *šarvance*¹, sotva nižším školám odrostli, zaveze otec do některého slovenského města do vyšších škol, aby se *učľověčili*. Když se člověky stali, vrátí se domů a gazdují buď při otci, neb se rozejdou každý za svým povoláním. Všechny slavnosti a svátky výroční přísně se zachovávají dle starého způsobu, jakož i neslyšet v domě takovém jinou než slovenskou mluvu a slovenský zpěv. S čeledí zachází se dobře a považuje se jako patřící k rodině; obyčejně stráví hodná čeleď celé své živobytí při takové rodině, vědouce, že i v stáří opuštění nebudou. U Maďarů zřídka v kterém domě aby s čeledí dobře se zacházelo. Poměr manželský je u Slováků mnohem upřímnější a čistší než mezi Maďary, kde panuje při veliké zdvořilosti, jakáž i mezi manžely ve zvyku je, lichost a sprostota. Neníť to nic neobyčejného, když se manželé rozejdou a rozděleně žijí, aneb když pán si *pobočníci* drží a paní frajera, což je v slovenských krajích neslýchaná věc. Tam si toho ale nikdo nevšimne, aniž to má za špatné, poněvadž tam vůbec větší svoboda v tomto ohledu panuje.

Mezi selským lidem panuje život patriarchální. Otec, někdy *starý otec* (děd), je hlava rodiny. Když *odumře* rodině, je po něm opět nejstarší úd rodiny, buď syn, buď bratr, koho po sobě ustanoví. Otce poslouchat a pro něho pracovat musí děti i *dětné děti*, nevěsty, svokruše i všecka čeleď. On vše obstarává, nařizuje, na jeho hlavě vše leží.

¹ Mladý chlapec. U Srbů *kopr*.

Stará matka je zase plnomocnou hospodyní, vedouc správu domu pomocí dcer a nevěst, které jak do domu přijdou, jejím rozkazům se podvoliti musejí a dle ní učit se gazdovat. Trefí-li mladá nevěsta na zlou *svokruši*² neb *těstinu*, není divu, když si naříká: „Ta ja puojdēm, ta ja, do cudzieho kraja, kdě by mně svokruša něrozkazovala“ — neboť má očistec. Někdy je to také opáčné, že přijde do rodiny nevěsta, která byla, jak Slovák říká, v partě andělem, ale v čepci čertem je. Musí to být vždy velmi *poriadná* nevěsta, které matka záhy *klúče* odevzdá. Dcera když se vdá, jde s mužem do jeho domu; stane-li se po čase vdovou a nemá-li dítěte, aniž se může čeho dobrého od mužovy rodiny nadíti, vrátí se domů, a nemůže-li doma býti, jde sloužit. Synové i ženatí zůstanou při otci, leč by si který vzal dceru *jedinačku* a na její statek *pri-stal* (se přiženil).

Bylo ve zvyku mezi selským lidem a je posud, ač se to nyní od úřadů zapovídá, že se velmi záhy ženili; děvčata obyčejně patnácti- šestnáctiletá, chlapci o tři čtyry roky starší. Nezřídka stává se, že děvče dvanácti- třináctileté se vdává, když totiž rodičům *hrdé zaťovstvo* (bohatý zeť) se naskytne, jež si ujistiti chtějí. V takovém případě spává *mladucha* u těstiny, dokud není *za muž síca*. V Chyžném, dědině v Gemerské stolici, jak se děvče narodí, pošle matka do domu, kde synka malého mají, jehož by ráda někdy za zetě měla, *piaro* (kytku). Když je matka *parobkova*³ přijme, posílá jí každou neděli čerstvé, červenou pentlí obvázané. Nemá-li zahrádku, koupí je, nechť by začkoli bylo. Když se po nějaký čas *piaro* ze strany dívčiny posílá do domu rodičů parobkových a vždy přijmuto bývá, koupí matka *parobkova* matce děvčete

² *Švakrová*. V některých krajích je *svokra* tchyně.

³ Říká se v Gemeru i jinde mladým šuhajům i malým chlapcům.

o jarmoku *jarmočnuo*, *ručník* (šátek), střevíce neb fěr-
tušku, vždy něco jiného. Dokud se ty dary obapolně vy-
měňují, dotud jsou děti svěřeny, *oddanica* a *oddanec*;
jak se přestanou posílati, jsou rozloučeny, což se mnohdy
stane pro neshodu rodičů. Když zůstanou svěřené a děv-
četi je čtrnácte neb patnácte let, *sobáší* se (mají svatbu).
Časné ty vdavky jsou příčinou brzkého sestárnutí žen.
Když se mladé, nedospělé ještě děvče vdá, potom těžce
pracovat musí, několik dětí má — a Slovenky mají děti
jako letorostí — sestárne. Žena pětadvacetiletá vyhlíží
již velmi sešlá, kdežto muž o několik let starší v plné
síle je. Dokud nemá žena dítě, volá se nevěsta, *mladucha*
(ve městě mladá paní), muž *mladý zať*. Maďari a v dole-
ních krajích i Slováci jmenují mladé ženy *něníčka*⁴ (maď.
néne). Jak se děvče vdá, kdyby i pramladinké bylo, musí
nositi *kápku* (čepec). Modlitbu prý takové ženy, která
nemá káпку na hlavě, ani Pánbůh nevyslyší a do *postěl-
kyně* (šestinedělky), kdyby káпку neměla, tu chvíli by
hrom udeřil. V manželství je to jako všude jinde; někteří
žijou jako zrnka v klásku, někteří jako děti pod stienkou
(hned se perou, hned se líbají); nejvíce nešťastných a ne-
pořádných manželství je v krajinách, kde se mnoho pá-
lenky pije. Muž *korhel* (piják) uvede obyčejně rodinu do
bídy a s bídou i nesváry do domu se přistěhují, jak pří-
sloví slovenské praví: Keby něbolo biedy, něbolo by jedy.
Hospodářství rozumí lépe Slovenka než Maďarka, je i ob-
ratnější v práci a musí i více pracovat než tato. Maďarka
a Srbka na Dolení zemi tak si to zavedly, že za ně muži
krávy dojí, všechny hrubé práce odbývají, i někdy vaří.
Maďar v tamější krajině i lože ponechává ženě a dětem
a sám, zaobalen v kožichu, leží v letě venku na zápraží,
v zimě na peci. Největší otrok mužů je Valaška, která

⁴ I Bosňáci tak ženy volají.

dvakrát tolik práce podělati musí než její *koridon*⁵, který se bez ní ani ustrojiti nedovede. Také děti přidržuje Slovák záhy již k domácí práci. Otec gazda pošle v létě malé ještě chlapce ven na *obnuocku*, kde musejí na louce celou noc koně neb voly pásti. Při orání musí chlapec pohánět, musí s koňmi na brod, zkrátka jako velký šuhaj robit. Vozka když jede do světa, vezme chlapce s sebou; chlapec sedě na předním koni řídí celý povoz a tatík si na voze bezpečně spí. Drotár když jde do Čech, vede si chlapce s sebou, aby si nějaký groš vyprosil a dratovat se naučil. Horníkův synek provází otce v 8.—10. roce s kahancem do dolů a pltník učí ho po bystrém Váhu *kermenovat*. Tak i děvčata záhy ke vši domácí práci se přidržují. Když je mu čtrnácte let, začne teprv *pod partou* choditi:

*Pod tou zlatou partou s dlhými stužkami,
ktoré jej lietajú chrbátom, bokami.
Pod tou zlatou partou s tým strieborným klasom,
ktorý sa ligoce v slniečku jasnom.*

Parta je znak panenství, *prespanka* (nepoctivá) nesmí partu nositi. Způsob, který panuje i v Čechách i v jiných zemích, že chodí chlapci k děvčatům v sobotní večer na *zálety* (volání), panuje i všude po Slovensku. Jmenují to choditi *v ohľady* (vohľady). Dokud nemá děvče *frajera*, chodí k ní více chlapců (vohlačův) v sobotu večer pod *obloček* (okno); zpívají rozličné příhodné písně, prosejí, aby jim otevřela aneb k obločku přistoupila; a když přijde k oknu, zabavují se s ní a každý se jí chce zalíbit, dokonce je-li hezká. Někdy pískají také na fujary. Jak vyjde měsíc a děvče okénko zavře, odejdou. Ačkoliv se ona všem líbí, nelíbí se jí mimo jeden. Vidí-li, že i ona

⁵ Říká se posměšně Valachům.

jemu se líbí, uchystá si na sobotu pěkné *pero* (kytku), a když chlapci přijdou, podá je tomu, kterého si byla oblíbila. On jí pěkně poděkuje a podáváje jí širáček prosí, aby mu ho *operila*. Když mu to udělá a dovolí přijíti si za týden pro čerstvé, je frajerem jejím, a od toho večera nesmí k ní mimo něho žádný na ohlady přijít, nechce-li, aby ho odnesli v „krvavé košielce“. V Trenčínsku v jedné dědině přinese děvče tomu, kterého si zvolí, kousek chleba, hrneček mléka a podá mu pravé líčko k pobozkání. Jeť to velmi pěkný způsob u lidu slovenského, že miluje květiny a rád se jimi zdobí. V létě při hrách, při slavnostech vijou si děvčata věnce na hlavy a v neděli nejde žádná bez *voňačky* do kostela. V některých místech, na příklad v Ďarmotech, i ženy jdouce do kostela voňačky v rukou si nesou. Není-li při domě zahrádka, pěstují si děvčata květiny v *čriepikách*, v létě za oknem, v zimě v chlívě, aby měly po celý rok pro frajera péro na klobouk, pro sebe voňačku, a kdyby to jen několik listů muškátu, struček rozmarýny aneb zimozel byl. Z jara dělají se péra z lesních a polních květin, promíchané barvínkem. „Ach ta zlatá sobotička a ta milá neděle, kdyby jen již přiletěly,“ přeje si po celý týden každé děvče, které má frajera. A která byla by bez něho: „veď je ptáča maluo zvier a preca je nie bez frajera!“ A když přijde ten sobotní den, jaký to úchvat těch děvčat, aby všude vymeteno, umyto, vše spořádáno bylo, než večerná zornička vyjde! I stienka pod obločkem od dětí umazaná se *vykalí* (obílí) a lavička, na níž děvče s milým sedává, musí býti jak křída bílá. I slunce jim v sobotní den pomalu zachází a děvče pobízí je, aby již *sadlo* dolů za zelenú horu, hrozíc mu, „ak neskoro sadneš, stiahnem ťa za nohu!“, a když jí měsíček štítem do komory zasvítí, kde milému perečko váže, káže mu, aby jí nesvítíl do komůrky, ale raději milému posvítíl na cestu, až půjde

horou (lesem). „Jde šuhaj horou, horou javorovou, v bílé košilce, v opasku novém, bílá kabanka přes plece visí, v ruce valašku vycifrovanou⁶ a na širáčku svadlé perečko.“ Jde si prosit nové, měsíček svítí mu na cestu, slaviček v háji zpívá, a šuhaj zvrtaje valaškou nad hlavou, přizvukuje mu:

„Spievaj si, slávičku, v zelenom hájičku,
aj ja si zaspievam k milej po chodníčku.
Cesta, milá cesta, či ta skoro prejdem,
frajerečka moja, či ta zdravú najdém?“
„Zdravú ju ty najdeš, neverí ta dočkať,
zažiadalo sa jej tvoje líčka bozkať“

a šuhaj přál by si míti křídla jastrabová, aby *priam* (ihned) byl u milé. A již je u domu — u vrátek a

*Pod obločkom pri mesiačku
sedí holub s holubičkou.
Něni to holub s holubičkou,
je to frajer s frajerečkou.
Sladko spolu štěbotajú,
líčka si bozkajú
na lavičke.*

Když se dovůle nabozkali, všelicos si rozprávějí; vždyť nebyli týden spolu *na zhovorce*. Když pak *biele zore* den oznamují, sáhne děvče do obločku pro pero a operí milému širáček. Milý jí pěkně poděkuje, ale nechce se mu ještě odejít, a kdyby měl *klúče od svítání*, nedal by svítati kromě o polední, a děvče ho nevyhání, přála by si,

⁶ Některý šuhaj má porisko u valašky ze slivkového dřeva, cinem vykládané, *cifrované*. *Cifra* — ozdoba na něčem.

aby ta sobota rokem byla. Ale již kohouti zpívají — darmo je — podají si ruce na rozlúčky; on ticho vrátkami do pole, ona ticho do komůrky se ubírá. V neděli ráno jdou děvčata oblečena v bílých sukních v steré záhyby složených, zlaté party na hlavách, voňачky v rukou, do kostela, ne tak pro kněze ani pro kázeň, jako pro šuhajce, aby je viděly a po kostele domů doprovodit se nechaly. Odpoledne schází se dědinská chasa *vedno* (v jedno, dohromady) na luka neb do hájů při dědině; tam hrají a zpívají do večera. Ve Zvoleni, v některých horních dědinách, scházejí se děvčata jmenovitě v postní neděle na lukách a tam uchytivše se za ruce při pozvolném točení se dokola zpívají rozličné pěkné písně. Je jich někdy i do padesáti, samých děvčat. Když několik písní vyzpívají, zastaví se a jedna, která uprostřed kola sama stojí, volá: „Málo nás, málo nás, poďťe medzi nás!“ Obyčejně stojí nedaleko chlapci, dívajíce se na utěšené to kolo — a na slova ta mezi děvčata se vmíchají. Chvíli za nimi dle jednozvučného zpěvu chodí okolo, ale potom vpadnouce do veselé noty rozrazí kolo a začnou s děvčaty po louce tancovat. Večer vyprovodí si frajer děvče domů, ale nedělní ohlady netrvaly dlouho: jak vyjde zornička, rozloučí se a frajer odcházeje slibuje děvčeti, že přijde v sobotu večer, a kdyby sedmdesát hromů tlouklo.

Některé děvče pustí frajera i do komůrky, dokonce chodí-li k ní delší již čas, což nejvíce v chudších krajinách, jako v Trenčínsku, kde si musí děvče i šuhaj prv pár zlatých zagazdovat, než za sebe jíti mohou. Někdy se jeden s druhým rozsrdí a více se neudobří; někdy dělají rodiče z jedné neb druhé strany překážky; není-li ale ani toho ani onoho, je obyčej, že se po čase vezmou. Rodiče vědí o těch záletech, ale nebrání tomu, ani když si děvče frajera do komůrky pustí. Spoléhajíce na počest-

nost jak panenskou, tak jinošskou, spí klidně, jako někdy jejich rodiče spávali, když oni pod týmiž oblokami *do vidna* sedávali. A při vši té volnosti mladého lidu zřídka které děvče se podnese, čili jak se tam říká, *prespí*, zvláště v horních stolicích. Když to ale která dokáže, trestá ji otec nevážností a ponižováním. Padlé děvče nesmí již prostovlasé choditi, nýbrž s hlavou zavitou jako žena, od čehož se i *závitka* nazývá. Vdá-li se, neohlašuje ji kněz co *poctivou*, nýbrž co *uctivou* pannu⁷. Nejvíce *prespanek* je ve větších městech a mezi služebnou čeledí v dolních stolicích. Snad to tím, že tam lid neposuzuje přestupek ten přísně a že prespanka, když žije při frajeru, o děti se stará a jinak pořádná je, co žena se považuje, s tím jedině rozdílem, že se nazývá žena *něprisahaná*. Že v takovémto nepřisahaném manželství žije větší část služebných, jmenovitě v Ďarmotech, byla jsem již dříve podotkla.

SVATBY

Svatby (*sobáš*, *veselí*) držívali se nejvíce o *fašankách* (masopustě) a v jeseni, okolo Kateřiny. — „Dočekáš sa mladej ženy na jeseň, až odpadne drobný lístok z čerešieň,“ — těší matka syna. — Někdy vyhlídnou rodiče synovi nevěstu, z většího dílu ale vezme si šuhaj tu, ku které na ohlady chodil. — Více podléhají vůli rodičů dcery, a často musí děvče vzíti si, co se jí nelíbí: „Koho v srdci nosím, opustiť ho musím, koho v podkovičkách⁸, toho lúbiť musím,“ naříkají. „A ktorá sa zle vydá, jako by zomrela, jako by tá nikdy na svetě nebola.“ Nejtklivěji ozývají se vzdechy nešťastných takových žen a žaloby

⁷ Také v Čechách v některých místech způsob takový panuje.

⁸ „Ani *pod střevíc* se mi nehodí,“ říkají děvčata o nenáviděném chlapci i v Čechách.

na rodiče v písniích národních. Také nemají rádi rodiče, když se *pýta* (prosí) mladší dcera před starší, dokládající, „že sa *mládza* (votava) cez seno něbere“. — Prve než jde šuhaj na námluvy, pošle matka některou babu, buď z rodiny, buď známou, do nevěstina domu *ohnisko obzerat*, aneb jak se v okolí Brezna říká, *na dovedy*. Musí totiž vyzvěděti, zdali by rodiče dceru šuhajovi dali a kdy směl by přijíti na námluvy, přitom musí se poohlédnouti po domě. Obyčejně dá se jí nějaký dárek pro matku s sebou. Když přijde baba do domu nevěstina, vědí tam již, odkud vítr dýchá, a jsou-li srozuměni, ihned ji vítají, za stůl sázejí a hostí. Když potom baba po mnohých vytáčkách řekne, proč přišla, a dar odevzdá, neřeknou jí ani ano, ani ne, ale že si to přes noc rozmyslí. — Když se takto poví a dar přijme, je dobře a baba spokojeně domů odejde s vyřízenou. — Druhý den pošle zase nevěstina matka babu s malým dárkem a odpovědí příznivou k matce ženichově, — aby tedy jen přišli v ten a v ten den. — To jsou *přípovedi*. — Po *přípovědi* poprosí ženich dobrých známých, aby mu šli na svatbu. — Musí míti ze své strany *starejšího*, *pytače*, který místo něho o nevěstu prosí a při všem ho zastává, — *starosvata* (místo otce), družbu, zástavníka, mládence; *starejší* a *starosvat*, dospělí muži, volí se obyčejně z rodiny a družbou bývá kamarád. V určitý den jdou neb jedou s *ručníkom* (šátkem). Napředku jede zástavník, máje v ruce bíločervenou zástavu, za ním, je-li svatba bohatá, hudebníci, pakli obyčejná, jen *gajdoš* (dudák), nejmilejší to jejich hudebník. — Za *gajdošem* družba, *mladý zať* (ženich) a mládenci na koních, kvítím a stužkami okrášlených, v bílých košílkách, klobouky ozdobené kytkami. — Vzadu ve voze sedí *starejší* a *svat*, v svátečních *mentiekách*. — Když se ohladní ten průvod k nevěstinu domu blíží, vyjde mu rodina na dvůr v ústrety; všickni smeknou, mimo ženicha. Když

se byli vespolek pozdravili, ptá se otec⁹, proč přišli? — Starejší předstoupí a s velikými oklikami, začínaje od stvoření světa, od Adama a Evy, až konečně po dlouhé řeči k pravému jádru se dostane, že mladý ten šuhaj (ukazuje na ženicha) společníci si hledá pro celé živobytí, že slyšel o kráse a statečnosti jejich dcery a že se tedy přišel ptáti, či by mu ji za ženu dali. — Otec ptá se nejdřív ženicha, zdali zná jeho dceru? Ženich obyčejně přisvědčí. — Potom zavolá teprv dceru, ukazuje na ženicha a ptá se jí, zdali šuhaje toho zná. Děvče sklopí oči, začne *mrvit* v ruce zástěrku a zašeptajíc že ano — odběhne do komory. — Když dcera odešla, ptá se otec starejšího, z jakého domu ženich je, může-li mu dceru svěřit, aby se jí křivda nestala. — Tu začne starejší povídat, mnoho-li má ženich sám aneb otec jeho koňů, statku, země, mnoho-li peněz, jak velká je rodina, a konečně chválí statečnost ženichovu. — Otec vyslechnuv ho míní, „když to takové, že není proti tomu, a jestli dcera na to přistane, že také z domu prázdná nepůjde,“ a hned vykazuje, co jí dá. Poté pošle pro dceru, a když přijde, povídá jí, že mládenec onen za ženu ji žádá, jestli by i ona vůli k němu měla? — Když děvče přisvědčí, ptá se jí ještě, má-li nějaké znamení od něho? Tu ona ukáže na stříbrný prsten na ruce, a když se ptá ženicha, má-li nějaké znamení lásky od ní, ukáže též stříbrný prsten na ruce.¹⁰ — Potom tedy je otec požehná a nevěsta, odstranivši se na chvíli, přinese v pěkném, vlastní rukou vyšívaném *ručníku* (šátku) jablka, ořechy, slívky sušené a pěkné péro, což dá ženichovi jako *záručnuo*. Ženich se poděkuje a dá jí též pěknou *hrdou* (drahou hedbávnou) šatku a starejší

⁹ V některých dědinách má nevěsta při námluvách svého starejšího (*oddáváč*), který zastává místo otcovo, někde je teprv při svatbě.

¹⁰ Prsteny vymění si milenci buď sami, nebo si je pošlou po babách při *obzerání ohniska*.

dává zase v jeho jmenu — matce čižmý, otci klobouk a v tom několik kusů stříbrných neb zlatých peněz. — V Gemeru dává starější i nevěstě šatku místo ženicha. — Po *sdání* je oběd a po obědě zahraje gajdoš a družba zatancuje několikrát kolem s nevěstou, potom děkující za vše ubírají se domů. — V Gemeru dostane ženich od rodičů nevěstiny koláč (*veniec, caltu*) na cestu, který mu dají na koně; je to veličizný koláč, který se péci musí ve zvláštní peci. — Koláč ten, když přijede domů, rozdělí v polovice, jednu polovici pošle zpátky nevěstě, druhou si nechá. Jedna i druhá strana rozkrájí poloviny na tolik kousků, kolik chce hostů pozvat, a potom každému po kousku pošlou do domu a to platí za pozvání na svatbu. — Ženich pozve si ještě svaty a svatky (muže a ženy), nevěsta starějšího (*oddávče*), *širokou*¹¹ (starosvatku), družice a ostatní družinu svatební. — Obyčejně pozvou celou dědinu. — Mezi ohláškami dějí se veliké přípravy k svatbě z obou stran a hosté posílají do domu nevěstina i ženichova *pocty* (dary). — Po třetí ohlášce, hned v pondělí, sejde se svatební družina z ženichovy strany v jeho domě, všickni v oděvu svátečním. Na dvoře stojí vůz pro nevěstu uchystaný (*korjuha*). Zpředu na voze stojí pěkný smrček, na jehož haluzkách červené stužky a bílá husí péra přivázána jsou, koně též stužkami, kvítím a perím jsou okrášleni. Když jsou všickni pohromadě, dají synovi požehnání a přejí, aby se vybral v šťastnou hodinu pro dobrou gazdinu a Pánbůh aby jim pomáhal veselí počínat. — „Pánbuoh daj!“ odpoví starosvat a za ním všickni. — Potom vynese jim matka na vozy koláčů a *hriato*¹², aby měli po cestě co rozdávat. — Svatové a svatky, sta-

¹¹ V Trenčínsku nazývá se *rúšnica*, protože má *rúcho* (věno) nevěstino pod dohledem, když ji k ženichu do domu vezou.

¹² Pálenka s kořením a medem vařená, oblíbené pití při hostinách.

rejší se starosvatem posedají do vozů, mladý zať, družba a mládenci na koně, zástavník jede před korjuhou. Jak se pohnou ze dvora, začnou mládenci střílet, gajdoš hrát a ženy zpívat, což přes celou cestu trvá. — Koho na cestě potkají, tomu dají jíst a pít dosyta, ať je kdo je. — Když přijedou k domu nevěstinu, najdou dvěře zavřené. — Družba zaklepe na dvěře a začne zpívat:

*Otvárajt' dvere, novotná rodina,
iděme zdaleka, veru nám je zima,
pustt'že nás, pustt', aspoň pred čelust',
ak nás nepustit', zvalíme ohništ';
otvort', otvort', vari nás něžnát',
vari nám to diouča ukázat' nědát'? — Atd.*

Po chvíli ozve se hlas starejšího z nevěstiny strany (*oddávče*), že co tam hledají a odkud přicházejí? — Starejší ze ženichovy strany odpoví asi v ten smysl: Přicházíme znedaleka, jsme družina mladého zatě, který má svoji mladuchu v tomto vašem dvoře, pro niž si nyní přišel. — Tu starejší otevře, vítaje uctivě veškerou družinu. Oba starejší podají si ruce a pytač prosí oddávče, aby jim mladuchu dovedl, načež tento odejde. Za chvíli přivede děvče, které kdesi v domě uchytil. „A či to ona?“ ptá se starejšího. „Veru to nie ona, má velké zuby, veľa by nám zjedla,“ odpoví starejší. Děvče odběhne a starejší přivede druhou, ale nikoli ještě pravou. „Je maličká, něvládla by robiť,“ praví se mu. Po třetí teprv jde do komory, kde nevěsta s družicemi sedí, a přivede ji pytačovi. Jak ji mladý zať, který byl dosud mlčky mezi mládenci stál, vidí, přiskočí k ní volaje: „To je ona, to!“ — Po tomto přivítání jdou všickni do sednice a následuje oběd. Tu je pečení, tu je koláčů, tu je hriatého! Po obědě *vymetají* stoly na dvůr, začnou tančit a tancují do bílého

rána. — Ráno zaplétá v komoře matka dceři naposled vrkoče, a družice při ní stojíce a krášlití ji pomáhajíce, zpívají:

*Kukulienka zakukala,
matka diouku zapletala.
„Nepletže, mamka, nepletže tuho,
už nebuděm vaša dlho.“ —
„Čiaže budeš, diouka moja?“
„Šuhajova mladá žena.“*

Když je přistrojena v zelené sukni, svatebním kožíšku, partu s rozmarýnovým věncem na hlavě, odvede ji široká s družicemi do sednice, kde ženich a svatebčané na ni čekají. As o deváté hodině, když byl pytač nevěstu ještě jednou vyprosil od paní matky a pana otce a od rodičů požehnání obdrželi, jdou na *sobáš*. Napřed nevěsta s družbou, za nimi mládenci a družice v bílých sukních, kvítím a stužkami okrášlené, za těmi starější s ženichem, široká se starosvatem a naostatek svatové a svatky. — Před chrámem zastane průvod a svatky zazpívají:

*A té hájske zvony ako smutně zvonja,
tej bielej Aničke vienok z hlavy zronia.
Ten hájsky pán farár peknú kázeň káže,
nějdejnej paněнке slobodu zaviaže. Atd.*

V kostele dávají ženy pozor, a jak nevěsta s lavice vstane a k oltáři jde, hned sedne některá na její místo, aby nevystydlo, že prý by tak záhy zchladla láska jejich manželská. — Nevěstě radí ženy, aby vstoupila při oltáři ženichovi na nohu, že bude potom jemu rozkazovat. — Po sobáši když jdou domů, zpívají ženy nevěstě: „Už si ty, Anička, už si naša, už sme zaplatili od tvojho sobáša,“ a již vede si ji mladoženich. — Když se mladoženstvo

z kostela domů vrátí, začnou nakládati na vůz nevěstino věno. Pod stromek postaví se *láda*, doprostřed vozu položí se peřiny, které dávají domácí, než je na vůz položí, některým ženám potěžkávat. — Mezitím loučí se mláducha s rodiči a s celým domem, ona vlastně jen pláče a smutně vzdychá, ale družičky, věrné tlumočnice jejího citu, vyslovují v písních to, co ona si myslí, pro sklíčenost srdce ale vysloviti nemůže. — Již je věno vynešeno a družice začnou truchlivou notou:

*Zostávajte zdravý, mojho otcovo prahe,
čo vás prekráčaly moje biele nohe.
Zostávajte zdravý, mojho otcovo kľučky,
čo vás otváraly moje biele rúčky.
Ešte sa vás, mamučička, spýtat mám,
či ja s vami ešte ďalej bývat mám? —
Ach ni so mnou, diouka moja, ni so mnou,
koho si si vyvolila, ten s tēbou. —
A ja som si vyvolila z ruže kvet,
lepší je muoj najmilejší než ten svet. —*

Družice dozpívaly a družba přichází, aby odvedl nevěstu k vozu. Slzíc loučí se s otcem, s matěří, děkuje za dobré vychování, přejíc jim, aby zdraví zůstávali a za ní *něbanovali*. Po rozloučení s rodiči a rodinou odvede ji družba a široká k vozu, na němž naložena malovaná její truhla a vedle ní vysoká hromada strakatých peřin. Nevěsta postaví se pod vysoký smrček zpředu, družice stanou okolo ní a široká, majíc na starosti věno její a dary, sedne na truhlu. Když se byli mladoženich se starším rodičům poděkovali za nevěstu, chystají se k odjezdu. Ženich veze si nevěstu sám. Mládenci vystřelí, zástava, na jejíž žerdi tři červená jablčka nabodnuta jsou, zavlaje v povětří, gajdoš spustí dudy na tři *húčky*, ženy zpívajíce

začnou šátkami nad hlavami točiti a vesele vyjíždí průvod ze dvora. Jen nevěsta smutně zpět se ohlíží po rodinném svém domě. Na konci dědiny zatáhli mládenci cestu, nechtíce propustiti nevěstu; nuž ale když jim ženich za ni dobře zaplatil, nezdržují jich více. Brána u ženichova dvoru je zavřena, nemohou vjetí. Ženich práskne bičem a ženy zpívají:

*Otvárajte bránu pekne maľovanú,
veď vám my vezieme do domu gazdinu;
otváraj, mamuška, otváraj komoru,
veru ti vezieme mladuchu do domu.*

Otevře se brána a průvod vjede do dvora. Nevěsta nesleze, až matka k vozu přistoupí a ji vítá, tu teprv skočí dolů, líbá jí ruku a prosí, aby ji za svou přijala a jí neubližovala, že bude dělat všecku robotu v pátek i v sobotu. Potom jde k otci a od otce k nejbližší rodině, kteří ji všickni srdečně vítají. Po uvítání vede ji široká do domu. Obyčejně jí položí na cestu dřevo nebo *metlu* (koště); zvedne-li to, je znamení, že je pořádná, přeskočí-li, je zlé znamení. Obyčejně se nenechá žádná zahanbit. Vstoupnouc do izby musí na chvíli na lavičku pod pícku sednout, aby prý *zvykla*. Zatím skládají ženy nevěstino věno s vozu a odnášejí do komory; družbovi ale naloží na chrbát velikánský koláč, který též na voze byl a rodičům se dá jakožto pocta od nevěsty. Starejšímu dají se dary od nevěsty pro rodinu určené, košile, fěrtušky, kápky (čepce) vlastní její rukou pracované, které on jim ve jménu jejím rozdělí, neopomena pochváliti přitom pilnost a šikovnost nevěstinu.¹³ Potom následuje oběd.

¹³ V některých krajích jak nevěstu do domu přivezou, hned ji očepí, a tu dává starější dary teprv po očepení.

Nežli kdo ke stolu sedne, uchopí družba nevěstu za ruku a obejde s ní třikrát okolo stolu, potom teprv sedne každý na své místo. Nevěsta s ženichem vrch stolu, po boku ženichovu pytač i oddáváč, starosvat a starší z rodiny. Po boku nevěsty družba, široká, družice a mládenci; ostatní sednou kam kdo chce. Jídel je, až se stoly prohýbají. Než se hostina počne, zazpívá starější krátkou nábožnou píseň. Povinnost družbova je bavit celou společnost, což některý, nadán přirozeným vtipem, výborně umí, vymýšleje si rozličné veselé a žertovné rozprávky, písničky i průpovědi, kterými společnost rozesměje. Od každého jídla předkládá nevěstě na talíř, ale ona nic nejí, i kdyby hlad měla, ani mnoho nemluví, ani se nezasměje, to by se pro ni neslušelo. V některých dědinách v Germeru mají nevěsty zvyk, že si přehodí, aby hosté neviděli, že pláčou, všechny stužky, co jich u party mají — někdy i za 20 zl. —, zezadu přes tvář a s zakrytou takto tváří u stolu sedí, až se družbovi podaří trochu jich rozeseliti. Hosté jsou ale veselí, zpívají, zdravkují si, jedí, pijí do „nelze“. Tu nese kuchařka ještě jedno jídlo, poslední to jídlo, „*kašu s medom*“ (prosnou). „Otvárajte ruku vašu, kuchárka prosí za kašu!“ volá družba, a vezma talíř, podává ho od jednoho k druhému a každý dá kuchařce na varechu. S kaší končí se oběd, po obědě vynesou stoly ven a zavolají gajdoše s gajdami. „Gajdujtě, gajdičky, z tej sivej kozičky!“ volá chasa, vítajíc s radostí oblíbeného hudce. Slovák svoje národní tance nejraději při gajdech tancuje, ty mu nejlépe do noty trefí. Když si byl družba od starějšího mladuchu k tanci vyprosil, vstoupne s ní doprostřed izby volaje: „Ustúptě, panny a mládenci, něch si ja prevediem pannu vo venci!“ Chasa ustoupí stranou a družba postaví se vedle mladuchy. Jak dudy zapískají, oprou si ruce o boky, klepnou podkovičkami a začnou se točiti, zprvu zvolněji, ale čím dál tím

rychleji, hbitěji, on okolo ní, ona okolo něho, jako dvě vřetánka. Náhle proti sobě zastanou, on položí ruce na její, ona na jeho ramena a tak kolísají a zvrtají se z boku na bok, až on ji náhle uchopí okolo těla a vzhůru vyhodí; a zase si oprou ruce o boky, klepnou podkovičkami a jako zprvu točiti se začnou jeden okolo druhého jako vřetena. Tak ustavičně se to opakuje a s takovou čerstvostí, že oči přecházejí dívajícímu se na neobyčejný ten tanec.¹⁴ Dokud družba a po něm ženich s mladuchou tancují, nesmí nikdo jiný tancovat, teprv když potancuje mladoženstvo, může se točiti kdo a s kým chce. Nevěsta je ale ten večer ubohá; každý chce s ní tancovat a žádnému to nesmí odepřít. Když se již blíží k půlnoci, uchopí družba nevěstu za ruku, vede ji k starejším a žádá je, aby propustili mladuchu a mladého zať, že je již čas, aby se uložili. Starejší přivolí, ale příkazují družbovi, aby nevěstu zase ráno přivedl ve věnci a partě. Poté jdou nevěstu do komory *ukladat*; s ní jdou družice, široká, družba, s ženichem starosvat. V Gemeru číhají chlapci u dveří, a když družba nevěstu do komory vede, bijou ji kloboukami, aby prý první dítě chlapec byl. Družba ale skoro vždy chytrým způsobem jim s nevěstou upláchne a do komory za nimi nesmějí. Také je tam v některých dědinách obyčej, že nevěsta, než ji do komory odvedou, družbovi rozkrojiti dá na dvě stejné pole červené jablko. Obě ty poloviny složené schová za *záhreň* (ňadra). Když je potom s ženichem sama v komoře, dá jemu půl a sobě nechá půl, což znamenati má, aby i on tak upřímně všecko s ní dělil v manželství jako ona s ním to jablko. Vrkoče rozplétají nevěstě z jedné strany široká, z druhé družba. Ženich sedí vedle ní a družice snímající jí partu zpívají:

¹⁴ Podobně tancují v okolí domažlickém oblíbené *kolečko* při dudech.

*Ej mladá nevěsta, pekněš pripravená,
 všetka tvoja hlava švárne ozdobená.
 Ale ju nebuděš už dlho nositi,
 hneď v túto chvíľočku musíš ju složiťi.
 Kým si túto partu na hlave nosila,
 dotiaľ si slobodne kam chcela chodila.
 Ale už na partě stužky rozvezujem
 a s tým ta paněnskej slobody zbavujem.
 Daj z hlavy, daj dolu tú partu perlovú,
 ktorú nešmieš klásti viac na svoju hlavu.
 A keď ti rozpletú žlté tvoje vlasy,
 buděš sa zvať ženou na budúce časy.*

Nevěsta pláče. Když široká a družba vlasy jí rozpletli, stočí je široká do *kontíku* (uzlu); přes kontík uváže bílý plátěný čepeček do půl hlavy sahající a přes čelo položí bílý vínek, který vzadu na smyčku zaváže.¹⁵ Tak je nevěsta *zavitá, začepčená*. Stužky z vlasů vezme si družba, nevěsta mu je ale vždy odkoupí, obyčejně za dvacetník, a rozdá je družičkám, jimž spolu děkuje za všecku lásku, kterou jí kdy prokázaly, prosíc jich, aby na ni i v manželství nezapomínaly. Po rozloučení odejdou všickni z komory, přejíce mladoženstvu dobrou noc. Ráno jak se rozbřeskuje, přijdou svatebčané s gajdošem k domu vyhrávati „hejnam“. Později jde nevěsta provázena širokou a svatkami (někde s družbou) do kostela *na vádzku*¹⁶. S nimi jde některý z chlapců domácích, nesa na holi nastrčený veliký koláč a jazyk z dobytčete zabitého na svatební hody. V kostele odříkává kněz nad nevěstou modlitby z knihy, požehná ji a potom jdou okolo oltáře ofě-

¹⁵ V některých krajích mají místo vínku šátek složený, někde zase mají čepce celou hlavu zakrývající a krajkami lemované, ty nemají vínkův.

¹⁶ Když jde šestinedělka k úvodu, říká se též někde *na vádzku*.

rou. Za to dostane kněz veliký ten koláč, jazyk a mimo to od nevěsty červený šátek.¹⁷ Obyčej ten, pokud mi známo, panuje v Novohradě, Zvoleni i v Gemeru. V Novohradě druhý den po svatbě odpoledne nesou svatebčané nevěstě darem *kohúta* a *koláč*, někde *mrvánik*, někde *pletěněc* zvaný. Obyčejně kohouta zařezou, upekou a potom ho společně i s koláčem snědí. V Nitransku když je po sobáši, jdou svatebníci k obědu k nevěstě, po obědě sebere se mužská chasa a chodí po ulici s kohútem, kterého jeden z nich na žerdi přivázaného nese. Před každým skoro domem zastanouce zpívají a tancují, začez je hospodář vínem počastuje. Před domem představeného zatknou žerď s kohoutem do země, družbovi zavážou oči a se zavázanýma očima musí kohoutovi hlavu stíti. Když ho třetí ranou nezabije, musí platit pokutu, která se dá hudebníkům. Ale žádný nedá se zahanbit; jakmile ví, že družbou bude, cvičí se tajně tlučením po něčem s zavázanýma očima, že potom i na první, druhou ránu kohouta dočista zabije. Se zabitým kohoutem jdou zpátky do domu nevěstina, kde se potom hoduje a tancuje do bílého rána. Třetí ráno vedou nevěstu do domu ženichova. Všecek její nábytek i peřiny naloží se na vůz, a dostala-li krávu, vedou ji ověncenou za vozem. Svatky po cestě tancují a zpívají až k domu. Na prahu, když se po dlouhém čekání do domu dostali, vítá nevěstu mužova rodina a matka podává jí přeslici, bochník chleba a vpíchnutý v něm nůž, což znamenati má, že jí bude svobodno chleba si ukrojiti, když bude pracovati.

V Horní Lehotě ve Zvolenské stolici jde nevěsta po sobáši s *belušnicemi* (ženy na svatbu pozvané) do svého

¹⁷ Tentýž způsob panuje i v okolí domažlickém. Jmenují to *húvod* a děje se to hned po oddavkách. Taktéž dostává kněz koláč, který mu na holi nastrčený přinesou, slepici a nevěsta dá mu červený šátek. Jeť vůbec nápadná podobnost obyčejů svatebních v okolí domažlickém (viz Včela 1846) a na Slovensku.

domu a mladý zeť se svaty též do svého. K jídlu dostanou každý bílý chlebík (*beluše*). Potom jde mladý zeť se svaty nevěstu *pýtať* (prosit o ni). Když přijdou do mladušina dvoru, zavrou belušnice dvěře a zpívají:

*Eh čože to, matka, za ľud idě?
eh jest pravda, za ľud idě? —
Ani s koníčka něsadjú,
len Marišku diouku von pýtajú.
Eh veď sa to páni dolničane atd.*

Otevře se jim a vejdou do izby. Starejší nese pod paží nevěstě dar, čížmy. V jedné je dvacetník, v druhé fěr-tuška. Podáváje jí to praví: „Já jsem starejší a nesem ti čížmy, abys bosa nechodila. Ale dar za dar. My žádáme toto lůžko, aby tvůj muž měl kde hlavu sklonit.“ Když jde z domu, zpívají belušnice:

*Zaďakuj, Mara, z toho bieleho domu von,
kdě si trpela daromných rečí veľa v ňom,
zaďakuj ty matěri, už máš čas,
už ty sa od něj odberáš.*

Nevěsta se poděkuje rodičům a vedou ji k mladému. Ona s družbou jde napřed a svatové tancující za nimi. Ženich jde při vozu, na němž naložen nevěstin nábytek. Belušnice jdouce za vozem zpívají:

*Pošibaj koně, vozáre,
ďalekú cestu němáme,
pošibajže ich po hrive,
ať nám něstanú na mlyně.
Pošibajže ich po chvostě,
ať nám něstanú na mostě.*

Když přijedou k domu a dvěře, které zavřeny jsou, na zpívání a volání jejich, že vezou nevěstu, se otevrou, vjedou do dvoru. V *pitvoru* (předsíni) je prostřená *huňáčka*¹⁸, přes níž nevěsta přejíti musí, aby prý ráda huňáčku nosila, a matka podá jí medu, aby měla sladké řeči jako med. Potom ji vede družba do chyže, obvede třikrát okolo stolu a sednou za stůl; mladý zeť k ní a svatové okolo nich. Po jídle tancují a po tanci jdou nevěstu *ukladat*. Družba vezme jí partu, napíchne na vidličku a zabodne do *hrady*¹⁹; potom vedou ji s dudami a zpěvem do komory. Když ji začepili a uložili, rozejdou se svatebníci domů. Ráno časně přijdou budit mladoženstvo. Nejdřív zazpívají nábožnou píseň a pak začnou:

*Keď som išla hore briežkom,
zapadla mi hlava sniežkom.
Keď som išla hore druhým,
zapadla mi veľmi tuhým.*

A tu přijde nevěsta z komory s hlavou *zavitou*; zaobalíc si ruku do bílého šatu, podává ji jednomu po druhém a dává se jí do ruky dar, obyčejně na penězích. Po snídání jdou svatebníci *biť kohúta*. Kohout vecpaný v hrnci postaví se na zem, starejší drží ho za provázek a družba musí mu cepem hlavu *zroniť*. Když mu ji zroní, nastrčí na *žrd* a jdou k nevěstě. Ta mu dá pěknou šatku, z které si udělá zástavu. Potom se *poskladají* (udělají sbírku), jdou do hospody a *svetí Hajnala*. Tím ukončí se svatba. — Některé obyčeje při svatbách rozličně se různí. Někde po oddavkách rozdělí se svatebnictvo a každý jde se svými

¹⁸ Zástěra široká a dlouhá, z hrubé bílé vlny tkaná, které ženy v tamějším kraji po domácku nosí.

¹⁹ Hrada, grada — příční trám ve stropě.

hosty do svého domu, někde pohromadě jsou prv u nevěsty, potom u ženicha, a v okolí Ďarmot jde po sňatku nevěsta se svými hosty do ženichova domu a ženich se svými do jejího domu, a někde dokonce i v hospodě se muziky odbyvají. V některých dědinách *očepí* se nevěsta ráno po příchodu do domu ženichova, v některých před půlnocí. V Novohradě vezme si družba nevěstin věnec při čepení, v Gemeru v některých dědinách musí jej v noci chytrým způsobem z ložnice, kde nad ložem mladé nevěsty na klinci visí, dostat. V Novohradě a též Rusínky mají o svatbě hlavy *brlienem* (barvínkem) ověnčené. Velmi pěknou mají píseň v okolí Ďarmot, kterou při čepení družice zpívají:

*Oj vienok, pekný vienok brlienový²⁰,
veru jej on dolu spadol.
Oj vienok, pekný vienok brlienový,
kděže jej on dolu spadol?
Oj vienok, pekný vienok brlienový,
v matěrinom dvorci — atd.*

Když je nevěsta sirotek, zpívají družice, než jdou na oddavky, velmi truchlivé písně, zvláště oblíbená je následující:

*Tá Marina matka tam po raji chodí,
tam po raji chodí, od Boha si prosí:
Pustiž ty mňa, Bože, na jeden biely svet,
mám tam jednu dcéru, za muž mi ju berú.
Veru ťa nepustím, čo by ti tam bolo.
Dal som ja jej ľudí dobrých,
dary odberati, svatov privítati. —*

²⁰ V Kollárových Zpievankách, díl I, je na str. 244. Je tam ale chybně *bolingový* místo *brlienový*.

Když byla nevěsta velmi chudá aneb sirotek a byla pořádná a počestná, chodila před svatbou prositi *na poctivou krásu* a dávalo se jí plátno, peníze i obilí. — Způsob ten býval v krajích slovenských, nevím ale, zdali se dosud udržel. —

U Rusínů panoval ještě v předešlém století obyčej, že si chodívali pro nevěsty na pouti a trhy k účelu tomu zvláště zřízené. Takový dívčí trh (maď. *leányvásár*) držival se dvakrát za rok v Krásném Brodě u basiliánského kláštera, kamž se děvčata a vdovy s příbuznými svými a ženichové též se svými rodinami sešli. Mladé nevěsty prostovlasé, ověncené věncemi z barvínku a stužkami, vdovy ve vínkách. Kolik tisíc lidí se tam vždy sjelo a sešlo. Někdy věděl již mladý parobek napřed, kterou si vybere, a děvče vědělo, kdo pro ni přijde, ale mnoho jich bylo, kteří se po prvé viděli. Obyčejně přistoupil ženich k děvčeti, které se mu líbilo, a podávaje jí ruku řekl zcela krátce: „Keď ti treba chlopa, poď do popa,“ — a když mu děvče podalo ruku, smluvil se s rodinou, co by za ni chtěli, a po smlouvě šli do kláštera a pop je oddal. Potom pili, jedli, tancovali a jeli domů. Někdy strhly se při takových trzích a poutích rvačky, když děvče ženicha nechtělo, příbuzní při její straně byli a ženich upustit od ní nechtěl. Byl-li ale ženich bohatý, přinutila rodina děvče, že si ho musela vzít, byť i nechtěla. Někdy byli zase mladí srozuměni a rodiny bránily, tu si obyčejně ženich nevěstu mocí unesl — a potom mu ji museli dát. Takový obyčej panoval až do roku 1720, potom se to zapovědělo a od té doby drží se i mezi nimi námluvy a svatby solidněji s některými rozdíly jako u Slováků. Nejdřív pošlou bábu na zkumy, zdali směji přijít, a potom jde *starosta na obzory*. Smluví se s rodiči, a když je po úmluvě, musí mu nevěsta, která je zatím ukryta, přinést sklenici vody, při čemž si ji prohlíží, záhadné otázky jí

dávaje, na které když chytře odpoví, za hodnou uznána je. Obyčejně vědí i nejhoupější, jak odpovědít mají. Potom jsou *svatánky* (námluvy). Ženich přijde večer k nevěstě se starostou; nevěsta je schována. Na stůl položí matka bochník chleba a jde pro nevěstu; když ji přivede, postaví se obě strany proti sobě ke stolu, rodiče představí dceři ženicha, kterého ona ale dobře zná, a přes chleba podají si nevěsta a ženich ruce a spolu i pěkné šátky co *záručí*. Rodiče jim dají požehnání a jde se k jídlu. Za dva neb tři týdny pošle ženich po některém známém nevěstě dary a kulatý velký koláč, který na žerdi nastrčený nese. To samé stane se ze strany nevěstiny a chystají se k svatbě. Večer před svatbou vijou děvčata věnce v obou staveních a dělají zástavu z červeného a bílého šatu, květinami a pentlemi ozdobenou. Na vršku je kytka a v ní zvonek, aby mohl družba svatebčanům znamení dávat.

Trhy takové drživaly se také v Marmarošské stolici; v Satmárské stolici držely se na den svaté Máří Magdaleny a v Biharské drželi je Valaši na den sv. Petra a Pavla, až do začátku nynějšího století. V Sabolčské stolici chodili na *odpusty*²¹ do Máriapócs, kde se též hned námluvy a svatby odbývaly. Obyčej ten musel být tenkrát mezi Rusíny, Valachy i Maďary rozšířen a draho musívali ženichové nevěsty platiti, neboť rozkazuje kníže Rákóczi satmárskému komandantu zámeckému, aby nedovolil prodávati ženy za tak mnoho peněz, poněvadž když ženich tolik za ni dá, potom v hospodářství nedostatek mají; má tedy určití, aby žádná žena za více peněz se nekupovala než za třicet zlatých. — „Za jidášský peníz,“ smávali se prý lidé. Nyní není o tom jen památky.

²¹ „Odpust — rozpust“ říká Slovák, poněvadž se na takových pouťích jen rozpustilosti tropily.

V některých stolicích panuje místy mezi mladými ženami nezpůsob, že nerády mají, ba že se i za to stydí, když zůstanou hned v první době manželství s *útěškem*²². Nevčasná tato stydlivost zavádí mnohou tak daleko, že si od toho pomáhá a raději zdraví svoje zhubí, než aby měla první rok již dítě. — Nesvědomitých bab najde se všude, které lehkovážným takovým ženám rady dodávají²³. — Bývá ale často takovéto prohřešení se proti zákonům přírody trpce trestáno. — Na štěstí není zpozdilost tato obecná a nejméně slyšeti o tom mezi Slováky. — Obyčejně těšívá se mladá žena, když *zbadá* (pocítí), že je matkou, a nejvíc na *prvodieta*, a muž radostí unešen slibuje jí: „Žena moja, keby si ty chlapca mala, držal bych ti dojku, kuchára, kuchárku, šafára, šafárku!“ — Což by si ona míti ani nežádala. — Když má přijíti žena do *polohu*²⁴, uchystá jí bába lože do kouta jizby a zastře je bílými záclonami, aby na ni cizí lidé neviděli a jí neuřkli. Tam ženu po porodu uloží (*zapostělí*) a tam *drží postielky*, jak v Novohradské i jinde říkají. — Porod odbývá se na zemi, na slámě, a sice proto, že se Pán Kristus též na slámě narodil. — Když přijde ženě *voja-*

²² Těhotná, *těrchavá*, *hrubá*, *samodruhá*.

²³ Pokud vím, užívá se nejvíce *nětata* (*Juniperus sabina*). Zdá se, že i následující národní píseň na to poukazuje, začínajíc:

Na hore rastie nětata,
něboj sa, mladucha, dietata.

V Čechách zná ji venkovský lid pod jmenem *klášterská chvojka* a znám v lidu i její účinek.

²⁴ Slehnouti, do kouta přijíti, *držat postielky*, *poválat sa*. Srbové a Slovinci zovou šestinedělí *bábiny* a křestné jejich hody podobají se slovenským.

*tování*²⁵, naleje bába svařený malinový kořen na dno převrácené dízky, s níž to musí žena vypít. — Horší než tento pověrečný, ale neškodný lék je to, že dávají nezkušené, sprosté tamější báby ženám při porodu pálenku pít, aby se opily a bolest necítily. — Podléhají tam vůbec ženy, zvláště při rodění, tolika nesmyslným pověrám, škodlivým zvykům a tak nelidskému zacházení nerozumných bab, že se to ani psát nedá. — Bylo by velmi zapotřebí, aby v každé obci byla dokonale v babictví vyučená bába, by konečně přestaly panující tam hloupé předsudky a nešvary a ženy aby nebyly v nejnebezpečnějších chvílích svého života dány do rukou nevědomým bábám, jejichž ledabylou zkušenost, než jí nabyly, mnohá žena zdravím i životem zaplatit musela, neboť „běda slepici, na které se jestřáb učí“. — Jak se dítě narodí, vykoupá je bába, zavine a položí pod stůl, na němž leží načatý chléb, aby dítě dlouhá léta chléb se stolu toho jedlo. — Potom vloží je otci do náručí, a když je otec požehnal, položí je někam stranou, ale hlavou, nikoli nohama proti dveřím, aby neumřelo a vynášeti se nemusilo jako umrlec. Do první koupele hodí se peníz, aby bohaté bylo, a do plének zavine se mu kousek chleba a soli, aby je nikdo neuhranul. — Narodilo-li se na *nov*, předpovídá se mu, že bude krásné, na starém měsíci narozené nebývá prý krásné, ale což platno — není každý den nov! — Dítě v *čiapce*²⁶ narozené bývá šťastné. — *Křst* odbývá se záhy po porodu, ale děvčata křtí se obyčejně ráno, aby se též časně vdala. — Před křtem roznáší se *radostník*²⁷ kmotrům a rodině a spolu zve bába kmotry, jichž

²⁵ Bolesti ku porodu. „Už mi žena vojatuje, daj Buoh, aby sa šťastливо povála.“ I při dobytku říká se „vojatuje“.

²⁶ V *košilce* říká se v Čechách, když si lůžko s sebou přineslo.

²⁷ Někde koláč, někde pálenka medem sladěná.

bývá několik. Chlapcova prvního kmotra zovou v Gemeru *krstný otec*, kmotru děvčete *krstná matka*. Než jdou ke křtu, postaví se s děvčetem kmotra, s chlapcem kmotr na práh a třikrát přes něj dítě pohoupají, aby vždy vesele přes něj kráčelo. Hned po křtu, v kostele, dávají kmotři dítěti do vínku (do křižmy) a jde se obyčejně do hospody, kde otec kmotry *hriatým*²⁸ hostí. Při rozchodu potom zve je na křestní hody, které za týhoden po křtu se odbývají. — Od porodu, až dokud žena nejde k úvodu, přinášejí každý den ženy něco *do kouta*; ta plný *vahančok* (okřín) žita neb pšenice, ta *žltú kašu*, ta hrách, ta zase rozličné pečivo, ona živé *sliepky* a tak každá, co jen může; dokud postelkyně leží, přinášejí i dobré polívky každý den, a tolik se všeho nanosí, že toho má mnohdy celá rodina dosti. — Hosty na křtiny zve bába. — Je-li chlapec, pozvou se mimo kmotry i ostatní ženatí muži vesničtí; je-li děvče, zvou se jen ženy,²⁹ z mužů jen starší hlavy obou rodin. Na hostinu sejdou se ženy hned odpoledne. — Bába zastává gazdinu a gazdina šestinedělka sedí na zastřené posteli. Okolo stolu, na němž hojnost jídel, sedí ženy, vesele hovoříce a na jídlech si pochutnávajíce. Hriatého, někde i vína, plné žbány, plné hrnce, jako vody. — Po jídle připíjí se na zdraví postelkyni i dítěti, i kmotrovi i kmotříčkám. — Zpívají se rozličné zpěvy. Rozhárané hriatým, stávají se ženy vždy veselejší a rozpustilejší a konečně jedna s druhou do tance se pustí. — A tu jedna z nejveselejších, zdvihajíc pohár, zazpívá:

*Jakže ja mám domu iti,
doma kážu vodu piti,
a muoj kmotor víno dáva,
od toho ja budem zdravá!*

²⁸ Pálenka teplá medem sladěná.

²⁹ Kmotrám zvaným jen na křestní hody říkají v Trenčínsku kmotry pohárikové. — „Za jakú ťa zvali?“ — „Len za pohárikovú.“

Dozpívajíc napije se, zavýskne si, a zvrtnouc se na opatku, chytne do tance vedle stojícího gazdu, který ji na oba boky v kole vykrutí. — A *garazda* (vřava) ta trvá celého půl dne. — Když se počíná svečeřivat, tu ženy složí se vespolek, jdou do hospody, a nakoupivše vína, donesou je postelkyni darem. — Večer přibudou muži a jí a pije se znovu, zpívá a rozpráví se, robí se figle a na zdraví se připíjí kdekomu. A když je všecko snědeno, přijde kuchařka s obvázanou rukou a prosí, že se spálila, aby jí dali něco na bolest; každý dá jí dle možnosti. — V okolí Krupiny je takový způsob, že dávají mužští, na křtiny zvaní, peněžitý dárek *dietatu na kašu*, který se klade na destičku ležící vedle šestinedělky, na níž uhlem vykresleno je dítě. — Pozdě v noci rozejde se rozhárané kmotrovstvo a nejeden z nich jde domů s *těžkými krpce-mi*. — Druhý den jsou zase hody, k těm sejde se ale jen nejbližší rodina. — Třetí neb čtvrtý, u Rusínů šestý týden jde žena k úvodu (*na vádzku*). Kmotry jdou s ní a jedna nese koláč (*bolestník*), který dá žena po úvodu knězi. — Jakmile se vrátí ženy domů od úvodu, vezme kmotra dítě, a je-li děvče, rychle je rozvine, aby *hábočky neztrácelo*, a je-li chlapec, položí se mu pod hlavu knížka, aby se dobře učil. — Kladouce dítě do kolébky, přikládají k němu klíč, aby dobře spalo, a otcovu košili, aby je *strigy*³⁰ neukradly, neboť se věří, že mohou strigy a *bílé* ženy *položníci*, dokud je v šestinedělí, dítě ukradnouti neb za svoje proměnit. — Takováto *premiencata* jsou zlá a samopašná a obyčejně i neduživá; jmenují je také *kalíky*.³¹ *Odměna* za takové premiencě stává se prý tím, když se zlé to dítě na zaspí tak dlouho mrská, až si je striga, bolestným křikem pohnutá, za pravé vymění.

³⁰ Čarodějnice, divé ženy.

³¹ Kaliakati, neduživěti; také mrzáci.

— Obyčejně ale chovají rodičové takové děti s velikou péčí, věříce, že je Bůh pro ně požehnávatí bude. — Po úvodu uctí žena kmotry ještě naposled, a teprv přáno jí oddechu. — Před úvodem nesmí žádná šestinedělka z domu vyjítí, sice by se jí zlé povodilo, a za oněch časův:

*Za starých bohov,
za boha Paroma,
něsmela žiadna
v dome samotná
byť postěľkyňa.
Kmínske kmotričky
prišly do chyžky
s horúcim železom,
a ním v postěľi
hladily, trely
matku s dietatom³².*

V Zvolenské a Gemerské stolici povídá se, že postěľkyňa před úvodem zemřelá pokoje v hrobě nemá a že chodívá v noci dítě svoje *kolísať* (kolíbat). Kolébky bývají obyčejně ze dřeva, některé i vyřezávané, malované, a viděla jsem i visuté kolébky, jako mají leckdes v okolí domálickém chudší ženy. — Je to plachetka ze silného konopného plátna, na jejímž konci přišity jsou silné popruhy, za něž se pověsí, obyčejně k trámům u stropu, u lože matčina, tak aby na ni matka dosáhla a děcko do ní vložití mohla. Ačkoliv kolébky v novějších časech u pánů z módy přicházejí a proti kolébání dětí se brojí, nicméně je považuje selský lid za tak nevyhnutelný kus domácího nábytku, že se v mnohých místech nevěstám k věnu dává, jak u nás, tak na Slovensku. A mnohou

³² Viz Kollárovy Zpievanky, díl I, str. 5.

moudrou hlavu a mnohého švarného junáka vykolébala selská matka na takovéto kodrcavé kolébce! Při kolébání zaznívají z úst ty kolébavky, jimž děti tak rády naslouchají a při jichž zvuku mimovolně očka se jim ukrádají, když matka nad kolébkou nakloněna zpívá:

*Hajajže mi, hajaj, puojďme do hája,
nabereme kvieta, obložíme dieta.
Búvajže mi, búvaj, a sa něnadúvaj,
lepšie je ti spati něž sa nadúvati.
Huli beli, usni, prídu za tēbou sny,
oj sničky do hlavičky od tvojej mamičky.*

A když se dítě ubere do spánku, přisedne matka ke kolébce a nohou kolébajíc pracuje. A když se děcko ve spaní usmívá, myslí si matka: „Anděličci s ním hrají.“ — Jako u nás v Čechách selské ženy děti dlouho kojí, tak i na Slovensku ženy dvě i tři léta děti kojí (*nadájejí*), až si dítě stoličku přinese. — Když dítě dlouho nemluví, dává se mu jísti vyprošený chléb. — Nehty nestříhají matky malým dětem, ale je okusují, aby nekradly (i v Čechách). — Překročit dítě se nesmí, sice by nerostlo.³³ — Když dítě levačkou³⁴ po něčem sahá, říkají matky v Novohradské: „Nie s tou, to je ruka susedova.“ — Když vypadne dítěti první zub, káže mu matka, aby ho přes hlavu za pec hodilo a řeklo: „Ježibabo, stará babo, tu máš zub kostěný, daj mi zaň železný.“³⁵ — Když pláče, říká matka: „Něplač, dieťa, príde bobo a vezme ťa.“

³³ Ani mladý dobytek. I v Čechách známá pověra.

³⁴ Krchňačka, galbačka, kršná ruka.

³⁵ V Čechách v Hradecku tentýž obyčej je, ale říká se: „Jedubabo, stará babo, tu máš zub“ atd. Také u Srbů je ten způsob a říkají přitom: „Na, ty vrana, košťan zub, daj ty meni gvozden zub.“

Lékaři na Slovensku jsou z většího dílu jen pro šlechtu a měšťanstvo, selský lid zřídka hledá lékařské pomoci, ne že by mu jí třeba nebylo, ale jsouť sedláci fatalisté, věří, že každá nemoc člověku souzena, a má-li se uzdraviti, že se uzdraví i při domácím léčení, třebas i bez léčení, je-li mu ale souzeno umřít, nepomůže tu ani doktor ani bába, ani zařikání ani latinská kuchyň. — Dělá se obyčejně nemocnému, co kdo radí, jeden den to, druhý den ono; některé nemoci, jako hostec, *suchoty* (souchotě), dávají se *zacitovat* od bab, některé zhojí důvěra v zázračnou vodu studánek, což jest ze všech nejlepší prostředek, neboť voda jest nejlacinější lék — kdo mu rozumí. Někdy, u zámožnějších lidí, když chorému ani žádné koření ani zařikání nepomáhá, hledají přece u lékaře pomoci, bývá to ale obyčejně teprv potom, když chorému smrt již na jazyku sedí. Když vidí domácí, že se chorý k smrti blíží, složí ho na zem, aby lehčeji umřel, a potom tiše modlí se okolo něho, udušující i pláč, aby skonávajícího *nezamodlili* ani *nezaplakali*.³⁶ V Novohradsku okolo Ďarmot, když nemůže nemocný dlouho skonat, obkuřují ho (*obkedí*) bylinou, a sice, jak jsem z popisu poznala, durmanem (*Datura stramonium*). Jak nemocný skoná, otevrou (u katolíků) hned okno, aby mohla duše volně odletět, jak říkají (i v Čechách). Potom obléknou nebožtíka do čistých šatů, a když je oblečen, přicházejí sousedé, aby se při něm s domácími modlili a zpívali, což trvá, dokud je nebožtík v domě. Když ho do rakve kladou, dávají pozor, aby na něm ani stéblíčka slámy nezůstalo, neboť by se prý na polích neurodilo aneb že by úrodu krupobití

³⁶ Hlasitou modlitbou a nářkem ho z poklidu nevytrhovali, aby mohl lehce umřít.

zmařilo. — Pod hlavu dávají se mu tříšky, které truhlář z desek na rakev ostrouhal a které vždy k potřebě té v rakvi nechá. Někdy přikládají nebožtíkovi do rakve, co za živobytí rád měl, buď něco z náradí, valašku, fajku, děvčatům nějaký šperk, *patričky* (růženec) a do rukou voňačku. V Trenčínsku, Gemeru a Novohradsku dávají umrlému do rukou peníz³⁷ na prievoz. V těch samých stolicích, pokud vím, dává se, když nebožtíka k hrobu nesou, veliký bochník chleba k hlavám rakve, který se po pohřbu buď v hospodě, buď doma mezi přátele, co na pohřbu byli, rozdělí.³⁸ V den pohřbu, než kněz do domu přijde, vynese se rakev do pitvoru aneb na dvůr, sejde se rodina a sousedé a tu začne *nariekanie*, aneb jak se také říká, *vykladanie*. Umřel-li muž, *narieka* ho žena, když syn, matka, a nemá-li matku a má sestru, tedy sestra nad rakví jeho vykládá. — Trefilo se mi v r. 1855 býti přítomnu v dědině Rybárech ve Zvolensku pohřbu (*pohrabu*) mladého gazdy, který byl na choleru umřel, jež tam právě v celém okolí zuřila. — Když jsem přišla do statku, stála rakev již na dvoře přikryta bílou, červeně vyšívanou plachtou. Opodál stál vesnický lid, kolo rakve rodina a nad rakví sehnutá stála vdova, monotonním zpěvem vykládajíc všechny nebožtíkovy ctnosti a svůj žal i ztrátu. Náhle zamlkla, vrhnouc se na rakev s žalostným rykem, po chvíli zase povstala a lomíc rukama dále naříkala:

*Ej gazdičku muoj sladký, úprimný — ej —
něnazdala som sa v útorok,
že ta budem nariekati vo štvrtok — ej —
ej jak rada bych ta opatrovala,*

³⁷ I Srbové dávají umrlému do ruky peněz.

³⁸ Tentýž způsob panuje i u Srbů i v Čechách v okolí domážlickém.

*božiu pomoc pre teba volala — ej, ej —
ale veď teba už ništ nebolí,
rany tvoje sú vystrábené
a duša tvoja ta von vyletela — ej, ej —*

a tak to šlo, až prišiel kněz. Slovo *ej* se protahuje tak žalostným a tklivým hlasem, že to posluchačům až srdce proniká. — Která nemá prazádného vtipu k vykládání, poprosí za sebe některou z rodiny, aby si nedělala hanbu, neboť se potom o tom rozpráví ve vsi, jak uměla která pěkně nariekať. — Některé ty výklady bývají velmi prostosrdečné, jako nářek matky u hrobu syna:

*Snilo sa mi snisko,
že vyskočilo oknom biele psisko.
Ej Jano — Janičko —
ej ty si to psisko.
Něpuojděš ďaleko,
něž puojděš hlboko,
kdě slnce něhreje
a vietor něveje.
Ej Janko, muoj Janko,
čo ti my tam dáme,
kosák a či jarmo?
Ej veď něbuděš sekať
ani brázdy orať,
ej Jano — muoj Jano!³⁹*

— Vykládá se obyčejně doma nad rakví, u hrobu, někde i po cestě k cintěřínu. — Němá ho kto nariekať, tím vyrozumívá se největší opuštěnost člověka. Když umře sirotek, je-li šuhaj, vykládá obyčejně jedno z vesnických

³⁹ Viz Kollárovy Zpievanky.

děvčat, je-li starší muž, jedna z žen; buď se k tomu zvolí, buď samy nabídnou. U jedné dědiny též ve Zvolensku vyhodil jednou Hron neznámého utopence. Když ho sedláci našli, odnesli ho do dědiny, vystrojili mu *pohrab* a nejkrásnější děvče nad rakví jeho naříkalo a tak prý pěkně, rozprávěla mi stará žena jedna z toho okolí, jako by to její rodinný brat býval, až se při tom všickni lidé rozplakali. — Obyčej tento, pokud vím, zachoval se nejvíce u katolíků, jako se vůbec pohanských, národních starých mravů a obyčejů a pověr více zachovalo u katolíků než u evangelíků, jimž se to od duchovních i světských představených přísně zakazovalo pod pokutou vězení a *bírságu*⁴⁰. — Po obrácení lidu gemerského na evangelickou víru vydal cech štelářský⁴¹ r. 1585, v řeči slovenské, artikule Muránské, pečeti stvrzené od pana Juliusa z Herbersteina, téhož času nejvyššího kapitána na Muráni. V art. XVII přikazuje se rychtářům a obcím: „Pohanské nad mrtvým tělem naříkání, davíkání, kvílení, rukoma lámání, které bývá s vyčítováním kdejakých skutků a účinků mrtvého spojeno, má se přeč zanechat, krátce —“

Ale přes záповědi se přece mnoho pohanských zvyků udrželo mezi lidem, dokonce mezi obyvateli lesů a hor. — Tak na př. ještě v r. 1643 pochoval sedlák v Helpě v Gemeru, Ďuro Hanin, ženu svoji pod strom, bez kněze. Když se to proneslo, musel udělat 600 skverkových (modřínových) šindelů, on ale pravil, že jeho otcové též tak pochovávali, proč by on to učiniti nemohl! V některých krajích je způsob, že šuhaje děvčata a děvče šuhajci

⁴⁰ Peněžitá pokuta. Slovo maď. *bírság*.

⁴¹ Štelari jmenovali se ti, kteří drželi hamry a buď sami v nich dělali aneb jiným dělat dávali, kteří si ale rudu vždy roztápět dávali u hutmanů (Besteller).

k hrobu nesou a pochovávají,⁴² načež ukazuje i pěkná národní píseň:

*Na zelenej pažiti
leží Janík zabitý.
Kto ho zabil? — My něžnáme,
avšak mládénca my paněňky pochováme!*

Po pohřbu slaví se *kar*, ať již zemře svobodný neb ženatý. — *Kar* slaví se vždy v domě a zváti na *kar* chodí po dědině hrobaři, co mrtvého do hrobu kladli. — Je-li pohřeb ráno, ustrojí se oběd, je-li odpoledne, večere; každý dá dle možnosti, chudý alespoň chléb a pálené. — Před jídlem modlí se všickni za mrtvého. — Než se potom domů rozejdou, zaděkuje nejstarší z hostů za všechny ostatní, zavíraje obyčejně děkování přáním, aby je rozveselil Pánbůh ten, co je byl zarmoutil.⁴³ —

V Trenčínsku v okolí Bytče, když přijdou z pohřbu domů, vejde nejprv do izby, kde mrtvý byl ležel, nejstarší z rodiny, a když byl dvěře i okno otevřel, začne valaškou do všech čtyř úhlů izby štochat volaje: „Kdě si? — Tu-li si, id' von!“ — Tak volá do třetice. — Když se mu nic neozývá, je znamení, že se duše nikde neukryla, ale že odletěla, kam ji Pánbůh povolal. V témže kraji je způsob, když umře děvčeti matka neb otec, že musí býti celý rok *na pokore* (v smutku), musí totiž nositi černou kasanicu (sukni), černé nohavičky (punčochy), nesmí se *resiti* (zdobiti), ani *helékati* (zpívati). Syn nosí na znamení smutku černou stužku okolo klobouku.

⁴² I v Čechách v okolí domažlickém je ten způsob.

⁴³ Obyčej ten panuje i po Čechách, ale nejvíce, když umře svobodný. Ze hřbitova jdou potom přátelé, mládenci a družičky do hospody a tam zapíjí se dušička, někdy i zatancuje. — I v Srbsku slaví se hostiny po pohřbu, ale v domě.

„Něbuděm banovať, ani horekovať, kúpim čiernu stužku, buděm pokorovať,“ zpívá si *želiar*, jak tam nazývají šuhaje, který nosí smutek po otci neb matce; děvče zovou *želiarica*. Po roce jdou na *omšu* (mši), dají na modlení a jsou prosti *pokory*. — Mši za mrtvé jmenují *zádušnica*. —

SVÁTKY

Ze všech ročních svátků slaví se nejvíce vánoce čili *kračún*, jak svátky ty jmenovitě v Novohradské a v Gerneru nazývají. Na vánoce musí míti každý ne-li celý, alespoň zčásti nový oblek, jídel musí býti hojnost jak v domě bohatého, tak v chýžce chudého, zkrátka všude a ve všem musí býti patrný Štědrý večer a Boží hod. — Na Štědrý čili Dohviezdný večer postí se každý dospělejší člověk přes celý den a matky slibují i dětem, pakli jísti nebudou celý den, že uvidí večer zlatého beránka, ale nevidělo ho prý ještě žádné, jako u nás v Čechách slibované dětem zlaté prasátko. — Do večera musí býti vše upraveno, aby když hvězda vyjde, všickni domácí pospolu k večeri zasednouti mohli. — Stůl pokryt je bílým plátěným ubrusem; v každém rohu leží bochník chleba a uprostřed stolu mísa naplněna obilným zrnem. V Trenčínsku pokládají stůl obilními klasy, než ho pokryjí ubrusem, do každého koutu izby postaví nevymláčený snop a podlahu postelou slámou, na níž rodina v noci spává přes celé svátky, na památku, že i Pán Kristus v Betlemě na slámě ležel. — V Dětvě (ve Zvolensku) položí se na stůl veliký koláč, v němž je *od všetkého korenia*. Koláč ten pekou gazdiny na Štědrý den přede vším jiným pečivem a zaměšují naň těsto rukoma; — zaměsivše vyběhnou do sadu otírajíce si ruce o stromy, aby mnohé ovoce rodily. — Koláč zůstane ležet na stole přes celé svátky a po svátcích teprv rozdělí se mezi domácí. — Taktéž stůl po-

kryt zůstane od Štědrého večera až do Nového roku přes celé svátky, a chléb na něm i obilí, aby po celý rok požehnání bylo v gazdovstvu a chléb nikdy na stole nechyběl. — Obilí co svěcené se uschovává a z jara mezi jiným se vysívá, aby se prý hojněji urodilo. Sláma s podlahy a ze snopů nevyhodí se, ale spálí. — Také bývá vždy za stolem prázdná mísa uchystána, do níž hospodář při večeři od každého jídla tři lžíce ukládá; to je výsluha domácímu statku (dobytku), o němž se povídá (jako i v Čechách), že o půlnoci mluví řečí lidskou, a to že prý si povídají o svých hospodářích, přejíce hodným, aby se jim dobře vedlo po celý rok, zlým pak, aby *skapali*. — A proto dá se jim po večeři ode všeho trochu, i oplatky i chléb⁴⁴; slepicím dávají praženého ovsa, aby hodně vajec nesly, a kohoutu mimo to i stroužek česneku, aby bujným byl. — V Dětvě, též o Štědrý večer, kladou okolo stolu řetěz, který tam ležet nechávají přes celé svátky a potom stranou ukládají. — Po tento čas nepůjčí také žádný sedlák koně, ani bratru, boje se, aby se mu v letě neztratili. — Z jara, když prvníkrát s koňmi neb voly na pole jedou aneb když prvníkrát krávy, *tělce*, ovce *na pašu* vyhánějí, pouštějí je z chlévů přes ten řetěz, aby se celý rok držely tak pohromadě, jako se držel řetěz tento od Štědrého večera do Nového roku. — Ve Zvolensku uvaří gazdina trochu hrachu, napolo jen; před večeří jde do izby a hodí do každého kouta hrst, aby požehnání boží bylo v celém domě po celý rok. — Někde zase hodí gazda první tři lžíce hrachu, co se k večeři na stůl přinesl, na stěnu; když mnoho zrn na stěnu se přilepilo, je to znamení, že

⁴⁴ V Čechách je tentýž obyčej; ale na mnohých místech dávají caltu, ořechy a jablka od večere nejen dobytku, ale hrst hodí se do studně, hrst do sadu a hrst do ohně; voda aby čistá a zdráva zůstala, sad aby hodně rodil a oheň aby domu neškodil.

bude hojná, pakli ale málo, že bude špatná úroda v příštím roku. — Jídel štědrovečerních, rok co rok na tento den se opakujících, bývá několikero. — Především jiným jedí se oplatky potřené medem. Gazda sám namaže každému půl a jedí je stojíce. V Trenčínsku omočí gazda, když byl všechny podělil, dva prsty pravé ruky do medu a děláje jednomu po druhém na čele kříž přeje: „Pán-buoh ti daj šťastného Štědrého večera a štěstia, zdravia, božiu požehnanu po celý rok.“ — Po oplatkách následují polívky; nejoblíbenější je zelná, *zaprávaná* kyselou smetanou; potom přináší se na stůl jedno za druhým, zeli, hrách, kaše, opekance, koláče, někdy i pirohy a *krúč*⁴⁵. Buchty s mákem a medem nesmějí o Štědrý večer nikde chyběti, jak u Slováků, tak u Čechů, jako u Rusínů na dolních krajích *kutja s mákem*⁴⁶ býti musí a u chudých horálů trenčínských *púčky*⁴⁷ s medem a mákem. Když je přinesou na stůl, střehou již děvčata, aby tomu, který je u stolu nejmladší, první lžici púčků od úst utrhly. Které se to podaří, ta se prý do roka vdá. — U evangelíků bývá i rozličných masitých jídel k večeři. — Poslední jídlo bývá smíšenina sušeného vařeného ovoce, švestek, hrušek, křížal a j., čemuž v Čechách muzika říkájí. — Po večeři hrá se o ořechy a mladá chasa a chudobný lid chodí pod okna koledovat, začez obdaření bývají koláčky a všelikým jídlem. — Děvčata lijí vosk skrze ořechové škořápky a olovo přes rukověť klíče, soudíce z podoby litiny na stav budoucího manžela. Že to ale klam, zná i lid, neboť národní pořekadlo „*preliaľ mu olovo*“ značí někoho oklamat. — Také chodí děvčata třásti be-

⁴⁵ V zelných listech zakrútená prosná kaše pečená v smetaně. Mimo půst přidá se do ní sekanina rozličného masa.

⁴⁶ Vařená kukuřice aneb pšeničná zrna politá medem a mákem posypaná.

⁴⁷ Jako naše šlejšky, co se jimi husy krmí, ovšem že z bílé mouky.

zem; z které strany se jim přitom ozývá štěkání psa, z té strany přijde jim ženich.⁴⁸ — Některá zase na sv. Tomáše (21. prosince) zakousne prvníkrát do červeného jablka, druhý den po druhé a tak každý den kousek ukousne, až konečně na Dohviezdny večer, když seznámí po třetí na *utiereň*⁴⁹, sní poslední sousto a jde do kostela. Prvního šuhaje, kterého na cestě stretne, zeptati se musí na jmeno; toho jmena dostane muže. — Šuhaj zeptati se musí děvčete na jmeno.⁵⁰ V trenčínských horách spouštějí děvčata o Štědrý večer kahance na vodu, které si urobí z dubové kůry. — Dovnitř dají kousek loje, skroutí z nití knot, rozžehou a spustí do potoku, kterýž jim, je-li zamrznutý, šuhajci prv vysekají. — Obrátí-li se kahanec hore vodou, nazdá se děvče, že se vdá na horní konec, plyne-li dolů vodou, že se vdá na dolní konec dědiny; nepohne-li se od břehu, nevdá se ten rok, potopí-li se ale, zarmoutí se děvče, že musí umřít. — Která milého má, ta spouští dva kahance, za sebe a za něho jeden; když pak vidí hořící ta světélka dolů vodou pěkně pospolu plynouti, raduje se, že za sebe se dostanou, odtrhnou-li se ale od sebe kahance, vzdechne si a není už jí do zpěvu. — Obyčejně přijdou za děvčaty i šuhajci a je přitom škádlení, zpěvu a smíchu dost. — Místy odlívá ten, který první zrána vodu do domu přináší, buďsi chlapec, buďsi děvče, ode dne sv. Lucie (13. prosince) až do vánoc každý den trochu té vody do jisté nádoby. O Štědrý večer, když má jíti na *utiereň*, umyje se jí. — Při kostele kdo jí — neb jemu — líce utře, za toho se dostane, — byla-li to stará žena — tedy to značí smrt. Jinde zase, když sezná-

⁴⁸ V Čechách říkají děvčata přitom: „Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde můj milý dnes!“

⁴⁹ Půlnoční mše, jitřní; v Trenčínku „predděnná omša“.

⁵⁰ Též v Čechách znaná pověra v okolí Nymburka.

nějí po třetí na jitřní, běží děvčata k potoku neb k řece, umyjí si líčka a takto s mokkými líčkami jdou do kostela. — Po kostele jak domů přijdou, hned ulehnou, a tu prý se jim v noci *prisnije* budoucí jejich manžel, přijde utřít každý své nevěstě bílým ručníčkem líčko. — Která vidí ve spánku starého, dostane vdovce; které stará žena líčko utře — ta prý umře. — Ve Zvolensku v některých dědinách dávají děvčata vykvétat *čerešňové halúžky*, které řezají na sv. Kateřinu a potom v teplém místě chovají, aby do vánoc vykvetla. Kterému děvčeti nevykvete, ta se nevdá, ba říká se o ní, že není panna; které vykvete, ta vezme si ji do kostela na půlnoční, a který šuhaj ji ulapí, za toho se dostane.⁵¹ — Děťvanští šuhajci když jdou na utiereň, vezmou do čizmy krejcar; když potom jdou z kostela, stretnou prý se s duchem budoucí své nevěsty. — Také sní každý, nežli jde na jitřní, kousek česneku, aby ho na cestě čert nevzal, který prý česnek nerád cítí. — Kdo by chtěl *strigy* viděti, kteréž se znají *nevidomými spraviti* a obyčejně o půlnoci na Štědrý večer rejdy své provádějí, ten musel by prý počnout robiti na sv. Ondřeje (30. listopadu) stolčik o tři nohou; každý večer až do kračunu musí na něm něco udělati, tak aby s ním na Štědrý večer hotov byl. — Potom nechť ho vezme do kostela na utiereň, tam se naň posadí a uvidí prý, co po kostele a zvlášť okolo oltáře strigy *vyrábají*. Někteří zase odkládají od sv. Lucie do vánoc, tedy třinácte dní, každý den po jedné tříšce, ale vždy z jiného dřeva, z jedle, dubu, buku, jabloně a j. Na Dohviezdny večer o půlnoci složí se tříšky do hromádky, podpálí a k tomu ohníčku prý se přijdou všechny strigy z celého okolí ohřívát, a tu je tedy člověk ten vidí a pozná. A tak

⁵¹ V okolí domažlickém dávají děvčata višňové větve vykvétat, které řezají na sv. Barboru.

panuje množství ještě jiných pověrečných zvykův na tento večer. Na Boží hod *polazují* sousedé a přátelé z *dom do domu*, přejíce jeden druhému šťastné a veselé svátky, při čemž obyčejně jeden druhého poctí koláči, hriatým aneb vínem. — Gazdiny přijdouce o Boží hod z kostela, vezmou každá vrecko (pytlíček), v němž je lněné neb konopné semeno, a běhajíce s ním z místa na místo potrásají jím, aby dlouhé bylo konopí a dlouhý len. — Chasa chodí po dědině s betlemem. Betlem představuje malý, z papíru udělaný kostelíček. Nese ho anděl a za andělem kráčí bača, dva valaši, *honělník*⁵² a jeden v obráceném kožichu zašit, který dělá starého psa. — Vcházejíce do domu, pozdraví zpívající hospodáře, potom vejdou do izby a začnou provozovati vánoční pastýřskou veselohru. Nejprv zazpívá anděl tenkým hláskem „Gloria!“ — a potom zvěstuje radostnou novinu, „že se narodil spasitel, světa vykupitel, v městě Betlemě, ve sprostém chlévě!“ — Dozpívav umlkne a vystoupí valach Fedor. „Kdě to tu spievajú? Či to ptáčkove, či to žiačkove?“ ptá se udiven a volá na bratra Stacha. — Vystoupí Stach, ustrašen, a že co ho Fedor volal, zdali mu ovce zašly do hory, či mu jich vlk potrhál? Fedor povídá mu, jak po hoře bloudil, až krpce zedral a fujaru ztratil, a konečně mu povídá o zpěvu andělově a o jasnosti, která stojí nad Betlemem. Stach diví se tomu, ptá se po bačovi a tu se bača k němu vleče, jako by nesl plné cedidlo sýra, odříkávaje si zpěvavým hlasem:

*Ja som bača z Rimavskej Soboty,
něnaučil som sa žiadnej roboty,
kreme búčky, smrečky preskakovať
a švárne dioučence milovať! Atd.*

⁵² Malý chlapec na salaši, co prísluhuje valachům a bačovi v kolibě.

Doříkav podá valachům i honělníku páleného a všickni pijí, na zdraví si připijejí, i starý pes se hlásí, aby na něho pamatovali. — Napivše se *zahajdujú si* a potom ulehnou všickni mimo bystrého Fedora, který zůstane hore ovce hlídat. — Valaši spějí a Fedor chodí dokola, jako by *košiar*⁵³ obcházel, zpívaje, jak má krásné ovce bělice, že mají zlaté zvonce, ale že je už pást nebude, nech je pase kdo chce. Dozpívav uloží se i on k ostatním, řka, že už tři noci nespál, že si musí trochu podřímnout, nechť hlídá ovce pes. Pes vstane, chodí okolo, a tu vystoupí zase anděl a počne zpívat:

Gloria in excelsis Deo!
Vstávajťe, valaši, vstávajťe,
ovečkám pokrmu dávajťe;
oznamujem vám vesele,
že se narodil syn boží v mestě Betleme!

Anděl odstoupí. Fedor vyskočí a křičí: „Vstávaj hore, bača náš, narodil se pastýr náš!“ — Bačovi se počalo chutně spáti, ani se mu nechce vzhůru vstáti, ale Fedor volá, aby rychle vstali, ukazuje jim jasnou zář nad Betlemem. Bača vstane a všickni čtyři začnou zpívat:

Dobrý pastýr se narodil,
bystré ovce vyslobodil;
radujťe se, valaši,
pri betlemskom salaši! Atd.

Při zpívání hajdukují a potom navrhne bača, aby šli do Betlema vítat novorozeného Ježíška a dary mu *oferovať*. „Ale keď k Bohu puojdeme, čože my mu vezmeme?“

⁵³ Ohrada, v níž ovce zavřeny jsou přes noc.

ptá se bača druhých, a když povědí, co mu dáti chtějí,
zazpívá bača:

*Nuž my tedy, pastuchove, do Betlema poďme,
pomaličku, potichúčku, dietatko nězbuďme.
Jedenkaždý k němu klekni
a důvěrně jemu rekni:
Vítaj, králi, vítaj!*

Dozpívavše pokročí ke stolu, na němž postaven chrámeček představující Betlem. Nejdřív přistoupí k jeslím Fedor řka:

*Ja Fedorík,
bystrý pacholík,
darujem těbe jablčko
jako moje srdiečko:
vezmi sebe a hryz!*

Fedor odstoupí a přistoupí bača:

*A ja těbe darujem takého barana,
čo ho nězješ od večera do rána,
k tomu eště sud žinčice, hrudu syra,
aby těba vychovala tvoja matka milá.
Vezmi sebe!*

Po bačovi přistoupí Stach:

*A ja těbe darujem takú klobásu,
čo ta trikrát ňou opášu,
a k tomu eště medu hrnček.
Vezmi sebe!*

Naposled přistoupí k jeslím honělník:

*Daj Boh šťastia, Paněbože malučický,
kde si sa vzal v tejto puste maštalícky?
Ja som honělník, švižný pacholík,
keďby si sa do mojej koliby nadaril,
tak bych ta opatril, ohníka ti zavatril,
a kde by si ma poslal, ta bych bežal,
a ty by si bystubohu v kolibe ležal!*

Když byl i honělník obětoval Ježíškovi ochotnou svou službu, nemaje nic jiného, zazpívají všickni píseň vánoční valašskou, zatancují *od zeme* a je konec hry. Gazdina je obdaruje koláči, ovocem, někdy i penězi, a bača přeje gazdovi ve jmenu všech šťastné a veselé svátky, stálého zdraví, konče řeč nábožným pozdravem: „Sláva Bohu na výsosti, pokoj ľuďom dobrej vuole! Pochválen buď Ježíš Kristus!“ — Celá ta hra odříkává a odzpěvuje se hlasem jednotvárným a některé strofy se opakují. — Na Štěpána chodí se děvčata před slunce východem k potokům neb k řece mýt, aby celý rok zdravý zůstaly. Silvestrův večer slaví se též hostinou skoro jako o Štědrý večer. — O Nový rok chodí přátelé a sousedé jeden k druhému přáti si nového roku a učitelové a kněži chodívali po domech koledou, říkali tomu kantácie; to však nyní přestalo. V některých stolicích chodí děti na Nový rok *s hadem*, který je z dřevěných článečků složen, které se roztáhnouti a stáhnouti dají. Chodíce s ním po domech, zpívají:

*I šol Pánbuoh, šol do raje,
Adam za ním poklekaje:
Zo všech stromov užívajte,
leč ten jeden zanáhaťe,*

*ktorý stojí vprostred raje,
bielym kvietim prekvitaje!
Učinil se diabol hadem,
podviedol Evu s Adamem! Atď.*

Při zpívání stahuje a roztahuje jeden z chlapců hada k vyražení domácích. Dostávají za to koláče a peníze. — Na Tři krále chodí čtyři chlapci po dědině s *hviezdou*. Jeden, co hvězdu na žerdi nese, je *hviezdonoš*, ostatní jsou tři králové. Když vešli do izby a pozdravili, začne Kašpar: „My tri králi z ďalekej krajiny prišli sme medzi tento lid něznámy, zeptati se, kdě jest ten král narodený, novou hviezdou oznámený,“ a ďále zpívá jednotvárnou melodií, aby je *napravili* na cestu, že mu nese darem zlato. Po něm začne zpívat Melichar, jak se jim podivná, jiným hvězdám nepodobná hvězda ukázala a na cestách je předcházela, a proto táže se na obydlí novorozeného krále, dokládaje, že mu nese darem kadidlo. Naostatek ozve se Baltazar, král *murínský*:

*Ja som Arábie kráľ,
mám od slnca opálenú tvár,
u nás nikdy zima něbýva,
tam prehorko slnce pálieva.
I ja som dal onej hviezdě víru
a iděm obetovať túto myrhu.*

Když odzpívali, dostanou od gazdiny dary, pečivo, ořechy, jablka i peníze, začez když hviezdonoš se poděkuje, jdou o dům ďále. — I v Čechách chodí okolo Tří králů chlapci po dědinách přestrojeni za tři krále, jeden v obyčejném oděvu je průvodčím jejich; ten jde všude před nimi do stavení a nese obdržené dary. Vejdouce do světnice dají obyčejné pozdravení a Kašpar začne: „My tři

králové z daleké zemi jdeme, od východu jest příchod náš,“ aneb: „My tři krále jdeme k vám, štěstí a zdraví přejem vám.“ Tak a podobně vždy začínají, zpívajíce dále, kterak jim hvězda zvěstovala narození krále v městě Betlemě, jemuž přicházejí obětovat darů. Když odzpívají první dva králové, volá průvodčí na mouřenína:

*„A co ty černý tam vzadu
vystrkuješ na nás bradu?“
„Slunce je toho příčina,
že je tvář má opálená!“*

odpovídá černý král a dále zpívá, jak jej hvězda až z mouřenínské země do Betlema přivedla a jaký dar nese novorozenému králi. — Nato zazpívá průvodčí:

*Sáhněte, hospodáři, hodně zhluboka,
ať vás ruka nebolí do roka.*

Přitom obrátí se k hospodáři a hospodář věda již, co to znamená, sáhne do kapsy a dá jim každému po penízi; hospodyně dá jim sušeného ovoce neb calty. Když se byli poděkovali a nového roku přáli, odejdou. — Od Tří králů do hromnic chodí malá děvčata v některých stolicích, jmenovitě v Gemerské, s *kolébkou*. Jsou tři děvčata a chlapec, ten představuje Josefa a je ustrojen jako tesař. Nejstarší z děvčat je Marie, mladší dvě jsou její družky. Tyto bíle ustrojené jsou prostovlasé, Marie má ale hlavu bílou plachetkou zavitou a v ruce nese kolébku ze dřeva hezky vyřezanou, v níž leží dítě. Když vejdou do sednice, zůstane Josef u dveří stát. Maria přikročí ke stolu a postavíc kolébku na stůl začne kolébat; družky stanou vedle ní a všechny tři zpívají:

*Daj Pánbuoh večer veselý
najprvej hospodárovi,
prišli tri králové od východu,
klaňali sa tomuto rodu:
aj my sme sa im prišli klaňati,
víru pravú im oferovati.
A na ich stole červená ruža,
a ich panenkám pekného muža,
a pánu otci holbu vína,
žeby vychovali strojného syna,
a pani matki praženičku⁵⁴,
žeby vychovali strojnú paničku.*

Když dozpívaly, zavolá Marie Josefa, aby zakolébati šel dítě, že ji ruce bolí. Josef nechce kolébati, že aby si kolébala sama, když mu je máma; potom ale přece jde a kolébaje zpívá mrzutým hlasem:

*Hajaj, belaj, kolebám ta,
jak něusněš, prekotím ta.*

Dozpívav zvrátí kolébku a uteče ven. Marie zvedne kolébku a po obdržení od hospodyně darů a poděkování se za ně, jež družky zpěvným hlasem odříkávají, odeberou se za Josefem.

Nejbujnější veselí panuje o masopustní hody (*fašanky, končiny, ostatky*). Po celé tři dni a tři noci nerobí se nic jiného, nežli že se jí a pije, zpívá a tancuje a rozličné figle provádějí. Po tyto dny neviděti ani smutku ani nedostatku, všude jen radostné veselé tváře a na každém stole hojnost jídel a pití. Každá stará babička, a byť i vyschlá byla jak krkoška (vinný pařez), poskočí si v ty dni,

⁵⁴ To, co naše vaječníky.

aby měla vysoké konopí. A což teprv veselostí rozháraná mládež, té nohy od tance ani neustávají! V masopustní pondělí a úterý chodí mladí chlapci s rožněm. Rožeň je buď celý železný, buď dřevěný se železnou špicí. Když vejdou do izby, vbodnou rožeň do stropu (do povaly) a točice se pod ním dokola zpívají:

*Fašanky, fašanky, veľká noc príde,
kdo nemá kožucha, zima mu budě.
A tam hore, na komore,
mačky (kočky) sa vám na slanině —
choďte si ich zohnať
a nám kus odrezat;
naša kapsa úbohá
všetko bere, čo Buoh dá,
i slaninu i meso.
Hopsa, chlapci, do povaly,
aby stě vysoké konope mali.*

Dozpívající vytrhne jeden z chlapců rožeň z povaly a hospodyně vtekne mu naň kus slaniny neb masa.⁵⁵ Před časy bývalo v obyčeji, že přenášivali řemeslníci pořádkové poslední masopustní dni svoje pokladnice (lády), při čemž míval každý pořádek zvláštní svoje radovánky a obyčeje; tak ku příkladu drživali učení kovářští při přenášení lády souboje s pikami v brnění. *Krzniari* (kožišníci) když ládu přenášeli, mívali při tom celý průvod maškar. V čele průvodu šel sbor cikánů, hudebníků,

⁵⁵ V Čechách v okolí domažlickém chodí též chlapci o ostatcích s rožněm po domech. Vejdouce do sednice zůstanou u dveří stát a točice rožněm říkají: „Dejte šišku na špičku, dejte šišku na špičku!“, až jim hospodyně usmaženou dlouhou šišku na rožeň vtekne. Chlapci chytají v ty dny i baby do kola a skákajíce s nimi a pozdvihující je do vysoka volají: aby vysoké konopí bylo.

potom běhoun pestře oděný a za ním zvolna kráčel kůň, na němž seděl jezdec. Kůň zahalen byl od hlavy až po samu zem v červené sukno, aby nebylo viděti, že je dřevěný, beznohý, uvnitř dutý a na hřbetě že má otvor, v němž stojí nejsilnější z tovaryšů kožišnických, nesa na bokách celou těrchu dřevěného koně. Vrchní část těla, viděnou od lidu, oděnou měl v pěkný národní кроj, na hlavě *kalpak* s perem, v ruce vytasenou šavli a na vycpaných neohebných nohou čizmy s ostruhami, ale spodní část těla, ukrytá za červenou pokrývkou, oděna byla v sprostém jen šatu a na nohou statně vykračujících viděti bylo lehké jen krpce s opánkami. Za jezdcem nesli čtyři muži na nosidlách květinami a pentlemi ozdobenou pokladnici a vedle nich kráčeli z každé strany dva Turci, nesouce na žerdích nastrčené citrony. Za nimi následovali údové pořádku krzniarského se ženami a dětmi. — *Bečváři* (bednáři) bývali bíle přistrojeni a ládu mívali též pentlemi okrášlenou. Mladší tovaryši kouleli po cestě obručemi a vždy vyznamenal se jeden neb druhý provedením nějakého kousku, v němž se buď síla, buď obratnost jevila. Tak povídá se o jednom šuhaji, že postavil na obruč dva poháry vína proti sobě, že obruč zdvihl do výše a rychle jí několikrát zatočiv zase na zem ji položil, aniž by se byl který z pohárů zvrátil. Víno vypil potom starší na zdraví obratného šuhaje. Jako v Čechách *bití kohouta* o posvícení a na Slovensku o svatbách zhusta ještě panuje, tak mívali i řezníci na Slovensku zvláštní svoji slavnost *bití husy*, kterou drživali na *Smetnou středu* (Popeleční). Živou hus opletenou motúzami pověsili na provaz mezi dva stromy; když byla hus pověšena hlavou dolů, postavili se šuhajci v řad, a na dané od staršího znamení se rozběhnouce, snažil se každý, aby v běhu ulapil husu za hlavu a jedním rázem ji odtrhl. Místy jezdili šuhajci na koních a mistři stojíce v řadě z obou stran práskali

bičmi, pobádající takto koně k rychlejšímu trysku a šuhaje k větší pozornosti. Kterému se podařilo odtrhnouti huse hlavu *naraz*, ten dostal krásný hedbávný šátek a květinu na klobouk, což mu obyčejně podala některá hezká mistrova dcera.

Ještě jeden obyčej měli řezníci, který zachovávali až do osmnáctého století; když učeň tři léta řeznickému řemeslu se byl učil, dostával o masopustní dny *za vyučenou*. To dělo se následovně: Dvě kádě naplněné čistou vodou postavily se před dvěře staršího pořádku. V jedné kádi nechali vodu čistou, v druhé ale pomísili ji *krombožincem*⁵⁶. Zrána musel se učeň ustrojiti do čistých nových šatů a potom obkročmo sednouti na širokou tyč. Takto na tyči jako na koni sedícího nosili dva silní tovaryši po městě a on házel dětem suché švestky. Potom následovalo koupání. V košili jen a v plátěných nohavicích musel se učeň v přítomnosti staršího a celého pořádku střemhlav nejprve do špinavé, potom do čisté vody vrhnouti; to musel udělati třikrát po sobě. Kdyby se byl chtěl chouliti, vstrčili ho mistři tím hlouběji do ledové té lázně; ale obyčejně to každý statečně přestál, jsa proti zimě otužen. Běda ale divákům, jestli se mu který smál, když vléztí musel do špinavé vody! Po tomto nevolném a nepříjemném vykoupání stal se z učně tovaryš. — Obyčej ten ale dávno již pominul, jakož i mnoho jiných.

⁵⁶ Tak říká, kdo se ostýchá říci „kravské lejno“.